

εφαρμόζουν μοιρολατρικά. Για το λόγο αυτό, αποδίδουμε μεγάλη σημασία στα λόγια του Santos Juliá: «Η νέα χρηματιστική τάξη είναι, ωστόσο, άκαρδη: δεν πέρασε πολύς καιρός από τότε που το κράτος έσπευσε να τη διασώσει και ήδη, εν μέσω των ερειπίων που η ίδια προκάλεσε, επιχειρεί να επανιδιοποιηθεί τα εκατομμύρια δολάρια σαν να μην έχει συμβεί τίποτε. Και εάν η παλαιά αστική τάξη είχε υποχρεωθεί σε έναν συμβιβασμό, είναι προφανές ότι το κράτος σήμερα ούτε ξέρει ούτε μπορεί να προστατεύσει τη νέα αυτή τάξη από την ίδια της την απληστία. Δεν έχει άλλη επιλογή από το να την καταστρέψει». Και ο συγγραφέας του άρθρου θέτει το ερώτημα κλειδί: Ποιος θα κρεμάσει την κουδούνα στο γάτο; Με άλλα λόγια, από πού θα

προκύψουν οι δυνάμεις που θα καθυποτάξουν αυτήν την άκαρδη εξουσία;

Ίσως, θα πρέπει να προκαλέσουμε ένα μπουρίνι που θα βγάλει από το λήθαργό τους τις κυβερνήσεις που δεν αντιδρούν στις επιταγές της ανεύθυνης αυτής εξουσίας. Επιτρέψτε μου δε να πω ότι, δεδομένης της απογοήτευσης με τους πολιτικούς, η διανόηση οφείλει να αναλάβει τις ευθύνες της, κατευθύνοντας το λαό, όπως έκαναν ο γάλλος Stéphane Hessel, ο José Luis Sampedro και τώρα ο Santos Juliá. Ως αντίδοτο στα μάγια που μοιάζει να έχουν ρίξει τις κυβερνήσεις και τους πολιτικούς ηγέτες σε έναν ύπνο βαθύ, οφείλει η προοδευτική διανόηση να αναπτύξει μια νέα πολιτική σκέψη ικανή να κινητοποιήσει το λαό.

Ενωμένοι, η διανόηση, ο κόσμος της εργασίας και η νεολαία, θα είχαν αρκετή δύναμη για να λύσουν τα μάγια. Πρέπει σήμερα να αναλάβουν το ρόλο του πόντικα του παλιού μύθου. Αντιμετωπίζουμε κατά βάθος μια νέα εποχή που απαιτεί να βγουν οι διανοούμενοι στο προσκήνιο, καθότι πιο ευαίσθητοι από τους πολιτικούς της ρουτίνας. Απαιτεί, επίσης, τη συμμαχία των πιο δημιουργικών στρωμάτων της κοινωνίας: των δυνάμεων του πολιτισμού και του κόσμου της εργασίας.

Μτφρ.: ΓΑ

ΣΗΜΕΙΩΣΗ

¹ *El País*, 4 Ιουνίου 2011.

Η ΑΓΙΑ ΚΑΘΑΡΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΠΛΑΤΕΙΕΣ ΤΗΣ «ΑΓΑΝΑΚΤΗΣΗΣ»

ΝΙΚΟΛΑΣ ΣΕΒΑΣΤΑΚΗΣ

Έχει γίνει πασίγνωστο το βιβλίο-έκκληση του παλιού γάλλου αντιστασιακού Στεφάν Εσέλ με τον τίτλο «Αγανακτήστε» (*Indignez-vous!*). Ήταν το απροσδόκητο μπεστ-σέλερ του χειμώνα στη Γαλλία. Πριν κάποιους μήνες, ο παλιός μου καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Lyon 2 και κατοπινός υπουργός Παιδείας στην κεντροδεξιά κυβέρνηση Raffarin, ο φιλόσοφος Luc Ferry, έγραψε ότι η αγανάκτηση δεν συνιστά μια άξια λόγου στάση, εφόσον ενοχοποιεί πάντοτε κάποιους άλλους και αθώνει τον φορέα της. Το κύριο επιχείρημα του Ferry είναι ότι η αγανάκτηση/οργή αποτελεί κατά κανόνα μια εκδοχή μνησικακίας, από την οποία απουσιάζει το θάρρος της αυτοκριτικής και της ανάληψης ατομικών ευθυνών.¹

Ας μεταφέρουμε την κρίση του γάλλου φιλόσοφου στο πεδίο, το οποίο

Ο Νικόλας Σεβαστάκης διδάσκει πολιτική και κοινωνική φιλοσοφία στο τμήμα Πολιτικών Επιστημών του ΑΠΘ.

ανοίχτηκε στο δικό μας δημόσιο χώρο από την παρουσία των «αγανακτισμένων» στις πλατείες. Η εγχώρια εκδοχή της ίδιας απαξίωσης πλησιάζει στο εξής σχήμα: ματαιωμένος δημοκρατικός ηδονισμός, συναισθηματικός λαϊκισμός, έκρηξη ανευθυνότητας και κουλτούρα της εύκολης καταγγελίας. Η «αγανάκτηση» ανάγεται, έτσι, στον διαψευσμένο ατομικισμό ή στα συμπτώματα της απογοήτευσης του μικρομεσαίου λαού, ενώπιον των δεδομένων της νέας σκληρής πραγματικότητας, η οποία σημαδεύει την εξάντληση του πελατειακού πολιτικού συστήματος. Από την ίδια διάγνωση εκπορεύεται ο γνωστός δημόσιος λόγος περί των αρετών της «υπευθυνότητας και ψυχραιμίας», ιδιότητες οι οποίες υποτίθεται ότι απουσιάζουν από την κινητοποίηση των πλατειών και εν γένει από την παρούσα κοινωνική διαμαρτυρία.

Η κλινική διάγνωση περί ανωριμότητας και μνησικακίας αποτελεί, πολύ πριν την εμφάνιση των «αγανακτισμένων», μια

από τις σταθερές της ευρύτερης συζήτησης για την κοινωνική κρίση. Εύλογα, έτσι, ενεργοποιήθηκε και σε σχέση με το κίνημα των πλατειών. Αποτελεί, συγχρόνως, μια από τις εκδοχές της άγιας καθαρολογίας που, από διαφορετικές οπτικές γωνίες, χρωματίζει τη στάση πολλών στα δεξιά και στα αριστερά της δημόσιας κριτικής.

Ο καθαρολογικός πειρασμός είναι μάλιστα πιο έντονος, όταν αντιμετωπίζουμε άγνωστης ταυτότητας πολιτικά αντικείμενα. Όταν, δηλαδή, βρισκόμαστε μπροστά σε μορφές λαϊκής παρουσίας που δεν εντάσσονται στις οικείες κατηγορίες της συνδικαλιστικής, πολιτικής και θεσμικής διεκδίκησης. Τον πολύ διαφορετικό από κάθε άποψη Δεκέμβρη του 2008, το πρόβλημα «λύθηκε» με την επικέντρωση στη βία και τους βανδαλισμούς. Το περίγραμμα νεανικής ανομίας και αναρχικής υποκουλτούρας προσέφερε ένα καθοδηγητικό νήμα για πολλές από τις ερμηνείες. Στο φαινόμενο των

«αγανακτισμένων», η απουσία αυτής της διάστασης –ο περιορισμός της βίας στο επίπεδο της έντονης αποδοκμασίας και της βλάσφημης χειρονομίας– περιπλέκει ακόμα περισσότερο τα πράγματα.

Η καθαρολογία εκπορεύεται πλέον τόσο από τους οπαδούς της πολιτικής ορθότητας των «θεσμικών προτάσεων» όσο και από εκείνες τις πλευρές, οι οποίες αντιπαράθετουν στη σύγχυση του κόσμου των αγανακτισμένων μια κάποια ιδέα του κομμουνισμού ή κάποιου άλλου επικυρωμένου ριζοσπαστισμού. Οι τιμητές μιλούν ήδη στο όνομα του αντι-λαϊκισμού και της «λογικής», η οποία οφείλει να αποτάσσει τα ανώριμα πάθη. Και συγχρόνως, από άλλες πλευρές, εγείρονται οι ενστάσεις της ταξικής ματιάς και της κατάλληλης ανατρεπτικής κατεύθυνσης. Πολλοί αρπάζονται από τις αισθητικά ενοχλητικές λεπτομέρειες των κινητοποιήσεων. Άλλοι, τέλος, εξετάζουν με διάθεση «εθνικής ψυχανάλυσης» τα ταπεινά κίνητρα του ματαιωμένου έλληνα μικροαστού που βγαίνει στις πλατείες δηλώνοντας οργισμένος.

Φυσικά, υπάρχουν πολλοί λόγοι να είναι κανείς σκεπτικιστής και πολιτικά φιλόποτος απέναντι στο κίνημα της «αγανάκτησης». Δεν συνιστά, λόγου χάρη, δογματική καθαρολογία μια ορισμένη απόσταση από τη μαγεία των ταυτίσεων ή από την «αμεσοδημοκρατία» του συναισθήματος. Και τούτο, διότι από τον ευρύ γαλαξία της αγανάκτησης εκπέμπονται σήματα τα οποία, όπως έχει επισημανθεί, είναι τουλάχιστον διφορούμενα. Για παράδειγμα, η απορριπτική αντιμετώπιση όλων των μορφών παραδοσιακής πολιτικής ενδέχεται να διευκολύνει την προσέγγιση του αντιπολιτικού ριζοσπαστισμού με έναν εθνικιστικό λαϊκισμό. Το ίδιο ισχύει και σε σχέση με την αντικλεπτοκρατική ρητορική, όταν αυτή καθηλώνεται στον τιμωρητικό οίστρο.

Αυτές οι διαστάσεις είναι υπαρκτές και δραστικές μέσα στο πλήθος των πλατειών. Τροφοδοτούν από την πρώτη στιγμή υποψίες και υπόγειους φόβους. Η ίδια η ανθρωπογεωγραφία της διαμαρτυρίας προκύπτει, περισσότερο από ποτέ

άλλοτε, ετερόκλητη. Αλλά αυτό που ονομάζω εδώ αγία καθαρολογία προχωρεί πολύ εύκολα στο τελικό στάδιο της Ιστορίας, όπως θα έλεγαν και οι ιερές γραφές του μαρξισμού. Καθώς συναντά στο δρόμο της μια νέα δημόσια εμπειρία, τείνει να επιλέγει όλα εκείνα τα συμπτώματα που επιβεβαιώνουν μια αφετηριακή περιφρόνηση. Εμμένοντας στις σκοτεινές ή στις πολιτικά ξένες πλευρές των κινητοποιήσεων, η καθαρολογία υποτιμά συνήθως τη σημαντική συμβολική δυναμική και αυτής της συγκεκριμένης ιστορίας.

Το σημείο αυτό είναι ίσως το πιο ενδιαφέρον: ανεξάρτητα από το πραγματικό πολιτικό βάθος ή τις προσεχείς περιπλοκές των συγκεκριμένων κινητοποιήσεων πρέπει να αναγνωρίσουμε τη θετικότητα της στιγμής τους. Το θετικό είναι ότι οι πλατείες της αγανάκτησης επαναφέρουν με τον τρόπο τους τη δημοκρατική απαίτηση στον άξονα του σύγχρονου κοινωνικού ζητήματος. Η φτώχεια, η υλική βία, οι σκανδαλώδεις ανισότητες εισοδημάτων και ευκαιριών, η ανεργία των νέων, οι αποτυχίες του συστήματος, όλα αυτά είναι παρόντα και σε μεγάλο βαθμό βαραίνουν στη θερμοκρασία της διαμαρτυρίας. Δίπλα και παράλληλα με αυτή την απαίτηση, δυο άλλες ευαισθησίες δίνουν τον τόνο: η αναζήτηση περισσότερο «αδιαμεσολάβητων» μορφών λαϊκής παρέμβασης και η απαίτηση για μια διαφορετική πολιτική ηθική.

Η θετικότητα της συγκεκριμένης στιγμής δεν ξεπροβάλλει σε ένα φόντο «προγραμματικής επιδίωξης», αλλά συνυφάνεται και ενίοτε σκεπάζεται από το θόρυβο της καταγγελίας και της διαπόμπευσης των ελίτ, όλων όσων «μας έφεραν ως εδώ». Με άλλα λόγια, η εμπειρία της απόγνωσης και των διαψεύσεων υπερκαλύπτει αυτό που κάποιοι θα έβλεπαν ως μια στιγμή κοινωνικής δημιουργίας και πολιτικής ευρηματικότητας.

Παρόλα αυτά, η επανεμφάνιση της δημοκρατικής απαίτησης και η υπενθύμιση των όρων της αξιοπρέπειας και της δικαιοσύνης επιβεβαιώνουν τον πολιτικό, και όχι απλώς συναισθηματικό, χαρακτήρα αυτών των λαϊκών εμφανίσεων.

Το κριτήριο, νομίζω, για να αποτιμήσουμε τη σημασία των αγανακτισμένων δεν πρέπει να είναι μόνο οι εντυπώσεις ούτε η κατάταξη των διαφορετικών «φυλών» του Συντάγματος ή του Λευκού Πύργου. Ας αφήσουμε αυτό τον ιμπρεσιονισμό της ευκολίας στα ΜΜΕ και στα μαραζωμένα life style έντυπα. Το κριτήριο είναι αυτό που τονίσαμε από την αρχή και το οποίο δίνει τον τόνο και στην ισπανική περίπτωση: η αναφορά σε μια *πραγματική δημοκρατία* ως διπλή έγκληση, τόσο σε ανάγκες κοινωνικής δικαιοσύνης όσο και στην ατομική/συλλογική αξιοπρέπεια.

Για τους καθαρολόγους, αυτό το γενικό πλαίσιο φαντάζει λίγο, εύπεπτο και στα όρια του απολιτικού. Για τους πανέτοιμους να ταυτιστούν, αρκεί και μόνο η μαγεία κάποιων λέξεων (αδιαμεσολάβητο, άμεση δημοκρατία, οι «από κάτω» κλπ.) για να επανεκκινήσει... η κοινωνική εξέγερση. Και στις δυο περιπτώσεις χάνουμε, μάλλον, το νόημα της στιγμής που δεν είναι τίποτα το άγιο και το καθαρτήριο, αλλά η ίδια η αντίφαση και η παλινωδία σε συνθήκες συλλογικής ήττας και κοινωνικών κλονισμών.

Το ερώτημα είναι αν αυτή η νέα ρωγμή στο καθεστώς της έκτακτης ανάγκης θα σημάνει κάτι και για τους περίφημους συσχετισμούς δύναμης που όλο περιμένουμε να αλλάξουν και όλο οι ίδιοι μένουν. Και είναι ερώτημα που μάλλον δεν πρόκειται να έχει άμεση και σαφή απάντηση. Ο απροσδιόριστος παράγοντας των τελευταίων εβδομάδων φαίνεται, τουλάχιστον, ότι περιπλέκει τα δεδομένα σε ένα καθημαγμένο πολιτικό τοπίο. Ακόμα και ως ηθική φωνή, η απειλητική παρουσία των «αγανακτισμένων» φαίνεται ότι επηρεάζει τους όρους του πολιτικού παιχνιδιού και τους όρους της δημόσιας επικοινωνίας. Και από αυτή την άποψη θυμίζει τις ιδιοτροπίες του τέλους της Άνοιξης, όπου όλα μπορεί να τα περιμένεις, εκτός από ασφαλείς προγνώσεις.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ

1. Luc Ferry, "Nous avons besoin de tout, sauf l'indignation", *Le Figaro*, 5-1-2011.